

Józef Kargul

ORCID 0000-0003-3808-0950

O ANDRAGOGU¹

Słowa kluczowe: andragog, zawód andragoga, edukacja dorosłych, standard kwalifikacji/kompetencji, rynek pracy.

Streszczenie: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej na potrzeby rynku pracy zleca przygotowanie informacji o poszczególnych zawodach. W artykule przedstawiam uwagi, jakie mi się nasunęły po przestudiowaniu publikacji *INFORMACJA O ZAWODZIE Andragog (235101)*, która powstała w ramach projektu *Rozwijanie, uzupełnianie i aktualizacja informacji o zawodach oraz jej upowszechnianie za pomocą nowoczesnych narzędzi komunikacji – INFODORADCA+*, a została współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (zob. strona internetowa projektu *INFODORADCA+*). Pobrane z: http://www.infodoradca.edu.pl/pdf/235101_Andragog.pdf (Dostęp: 21.08.2021). W tym opracowaniu – liczącym 21 stron – zauważyłem wiele uchybień, które szczegółowo przedstawiam w tekście pod powyższym tytułem.

Wprowadzenie

Ponieważ sama andragogika obejmująca procesy nauczania i uczenia się człowieka dorosłego dopiero w ostatnich latach z wielkim trudem uzyskała w środowisku uczonych status dyscypliny naukowej, co pokazałem w artykule pt.: *Jak się rozwijała polska andragogika?* (Kargul, 2018), nie można się dziwić, że znalezienie jakiegokolwiek opracowania na temat andragoga jest dość trudne.

W środowisku badaczy edukacji dorosłych do początku lat osiemdziesiątych funkcjonowało bowiem powszechne rozumienie tego terminu, że andragog to badacz procesów nauczania i uczenia się człowieka dorosłego. Dlaczego tę datę

¹ Prezentowany artykuł jest tekstem referatu, który został wygłoszony podczas *XXXIII Forum Pedagogów (Z)rozumieć teraźniejszość, myśleć o przyszłości – między wizją a praktyką w edukacji dorosłych. Jubileusz Profesora Jerzego Semkowa*, 27 października 2021 w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego.

uznają za przełomową dla omawianej problematyki? Otóż do czasu andragodzy – zatrudnieni w uczelniach wyższych i innych placówkach naukowo-badawczych – podejmowali swoje penetracje naukowe w ramach własnych kompetencji, nie będąc do badań problematyki edukacji dorosłych specjalnie przygotowywani, a ich wyniki publikowali w książkach i czasopismach naukowych. Natomiast od początku lat osiemdziesiątych nastąpiła zmiana wywołana nie tyle refleksją teoretyczno-metodologiczną, ile pragmatyczną. Wtedy bowiem w Uniwersytecie Warszawskim – jak pisze Krzysztof Pierścieniak z Katedry Edukacji Ustawicznej i Andragogiki tegoż uniwersytetu – „przy Instytucie Pedagogiki działało Podyplomowe Studium Oświaty Dorosłych. W ciągu prawie X edycji wykształciło wielu światłych andragogów pracujących w różnych instytucjach krajowych i zagranicznych” (Pierścieniak i inni, 2001). W kolejnych latach w ramach studiów pedagogicznych pojawiła się specjalność: *edukacja ustawiczna i andragogika*. W zamyśle jej twórców miała przygotowywać specjalistów do pracy w instytucjach kształcenia, doszktałania i doskonalenia zawodowego osób dorosłych. Za przykładem Uniwersytetu Warszawskiego poszły i inne szkoły wyższe, uruchamiając właśnie takie specjalności.

Rosnąca liczba absolwentów specjalności andragogicznej spowodowała, że w ich środowisku rozpoczął się ruch mający na celu uznanie andragoga jako specjalisty, przedstawiciela zawodu i wpisania tego do ogólnopolskiego rejestru zawodów. W rezultacie tych zabiegów dziesięć lat temu powstało opracowanie pt.: *Informacja o zawodzie. Andragog (235101)* (INFORMACJA O ZAWODZIE Andragog (235101), 2018. Pobrane z: http://www.infodoradca.edu.pl/pdf/235101_Andragog.pdf (21.08.2021). Nawiasem mówiąc, stworzono je bez udziału andragogów-badaczy². Publikacja ta bardzo pozytywnie została oceniona przez jednego z andragogów. Niestety nie mogę podzielić entuzjastycznej opinii o tym opracowaniu, bowiem zauważyłem w nim sporo uchybień.

Publikacja *INFORMACJA O ZAWODZIE Andragog (235101)* – krytyczne odczytanie

Przed wszystkim autorzy *Informacji* nie zdecydowali się mentalnie, czy opisyją andragoga – postrzegając go jako niezaangażowanego, zewnętrznego badacza edukacji dorosłych czy jako nauczyciela dorosłych. Nie zwracają uwagi na potrzebę wyposażenia go w wiedzę metodologiczną niezbędną w prowadzeniu badań nad swoją działalnością, czyli kształcenia go jako refleksyjnego praktyka-badacza, mieszając te dwie społeczne role. Piszą bowiem m.in., że „Andragog

² W skład autorów i ekspertów opiniujących wchodziło: pięciu pracowników Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych w Warszawie, dwóch pracowników Instytutu Technologii Eksploatacji w Radomiu, pracownica Centrum Edukacji Dorosłych w Tczewie, pracownik Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, pracownica Uczelni Łazarskiego w Warszawie oraz pracownica Międzynarodowej Wyższej Szkoły Logistyki i Transportu we Wrocławiu.

planuje i prowadzi zajęcia dydaktyczne dla dorosłych oraz realizuje cele polityki edukacyjnej państwa w zakresie rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego” (INFORMACJA O ZAWODZIE Andragog (235101), 2018, s. 4). Czyli – jak z tego wynika – jest on po prostu nauczycielem dorosłych, realizującym z góry określony program kształcenia.

W opisie sposobów wykonywania pracy można jednak dostrzec sformułowania świadczące o tym, że ich autorzy przypisują mu również zadania badawcze, i to nie byle jakie. Piszą bowiem, że jego praca polega na: „gromadzeniu wiedzy o systemie edukacji dorosłych w Polsce na wszystkich poziomach kształcenia” (podkreślam – na wszystkich poziomach), „prowadzeniu badań empirycznych, przygotowywaniu publikacji naukowych i popularnonaukowych z zakresu zagadnienia edukacji dorosłych” (INFORMACJA O ZAWODZIE Andragog (235101), 2018, s. 5).

Na tej samej stronie, przy opisie pracy andragoga, wymieniane są zadania spoczywające na nim jako nauczyciela dorosłych, polegające m.in. na: „wspieraniu i wdrażaniu ludzi dorosłych do samokształcenia przez udzielanie wskazówek metodycznych i tworzenie instytucjonalnych i organizacyjnych warunków do samokształcenia (INFORMACJA O ZAWODZIE Andragog (235101), 2018, s. 5). Autorzy raportu wskazują także, iż *do jego obowiązków należy także analizowanie systemów kształcenia dorosłych oraz opracowywanie materiałów szkoleniowych i dydaktycznych* (INFORMACJA O ZAWODZIE Andragog (235101), 2018, s. 4).

Można by się zgodzić, że w wyjątkowych wypadkach, przy wyposażeniu go w wiedzę metodologiczną i pobudzeniu refleksyjności, mógłby te oczekiwania spełniać. Jednakże autorzy publikacji nie przyjmują tej perspektywy. Piszą na przykład, że „andragog pracuje przede wszystkim w pomieszczeniach biurowych i dydaktycznych, mieszczących się w różnego rodzaju placówkach kształcenia i szkolenia osób dorosłych” (INFORMACJA O ZAWODZIE Andragog (235101), 2018, s. 5). Myślę, że mamy tu niedopowiedzenie, bowiem to stwierdzenie dotyczy praktyka, a andragog – badacz pracuje przede wszystkim w bibliotekach, środowisku osób badanych oraz w domu.

W punkcie 2.4 opisane są wymagania psychofizyczne i zdrowotne, a w kategorii sprawności sensomotorycznych wymagana jest „ostrość słuchu, ostrość wzroku, rozróżnianie barw, zręczność rąk, zręczność palców, zmysł równowagi” (INFORMACJA O ZAWODZIE Andragog (235101), 2018, s. 7). Sadzę, że andragogowi – badaczowi, który ma niesprawne zmysły do wykonywania swojej pracy, wystarczą okulary i aparat słuchowy, a daltonista może badać i – na przykład – pisać dwoma palcami na komputerze lub maszynie do pisania genialne dzieła.

Autorzy *INFORMACJA O ZAWODZIE Andragog (235101)* opisując wymagania dotyczące cech psychofizycznych, wymienili aż 30 pożądanych cech osobowości. Na pierwszym miejscu wymieniono *gotowość do pracy w szybkim tempie*. Nie umiem sobie wytłumaczyć, dlaczego andragog zarówno jako nauczyciel dorosłych, jak i jako badacz miałby pracować w szybkim tempie? Dyskusyjne jest wymienienie takiej cechy jak *Gotowość do współdziałania* – bo znam badacza

andragoga, który sam bada, z nikim nie współdziała – pisze i publikuje bardzo dobre prace. Dziwić może wymienienie *autoprezentacji* jako cechy osobowości. Nie bardzo wiem, czym się różni *gotowość do wprowadzania zmian* od *elastyczności i otwartości na zmiany* oraz *niezależność od samodzielności*. Podobnie mam wątpliwości co do różnicy między *odpornością emocjonalną* a *radzeniem sobie ze stresem*.

W cytowanej publikacji, w punkcie 3, wymienione są *zadania zawodowe i wymagane kompetencje*. W tym punkcie również jego autorzy nie odróżnili andragoga-badacza od andragoga-praktyka zajmującego się edukacją dorosłych. Spośród wymienionych pięciu jego zadań dwa z nich (w moim przekonaniu) adresowane są wyłącznie do badacza. Są to: (1) „diagnozowanie potrzeb edukacyjnych i oczekiwań różnych odbiorców” oraz (2) „gromadzenie wiedzy i prowadzenie badań empirycznych ukierunkowanych na edukację” (zob. INFORMACJA O ZAWODZIE Andragog (235101), 2018, s. 10).

Zupełnie odmiennie inni autorzy opisują zawód socjologa, którzy informację o tym zawodzie zamieścili na 11 stronach. Przede wszystkim już na samym wstępie – by uniknąć kłopotu czy opisują socjologa badacza czy praktyka – napisali: „wśród socjologów można rozróżnić: badaczy-naukowców, praktyków, ekspertów, badaczy opinii publicznej, pracowników dydaktycznych (zob. Socjolog, 2014. Pobrane z: https://www.pfron.org.pl/fileadmin/files/s/4098_Socjolog.pdf (21.08.2021, s. 1)). Autorzy publikacji nie tworzyli list cech osobowości, tylko opisali po kolei, czym się zajmuje każdy z nich.

Poszukiwałem podobnej informacji o zawodzie pedagoga. Okazuje się, że nie ma takiej, to znaczy – opracowanej wedle takich reguł, jakie stosowano przy opisie andragoga czy socjologa. Natomiast w *Wyszukiwarce opisów zawodów*, pod nazwą *Pedagog szkolny* (Kod 235912) są wymienione jego zadania zawodowe – najpierw syntetycznie a później bardziej szczegółowo (zob. Wortal Publicznych Służb Zatrudnienia Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej. Wyszukiwarka opisów zawodu. Hasło: Pedagog szkolny, 2021. Pobrane z: <https://psz.praca.gov.pl/rynek-pracy/bazy-danych/klasyfikacja-zawodow-i-specjalnosci/wyszukiwarka-opisow-zawodow> (21.08.2021)). Jak można dostrzec, już w samej nazwie uniknięto dylematu: czy pedagog to badacz czy praktyk, dopisując do nazwy „pedagog” po prostu przymiotnik.

Nie mam wiedzy na temat czy *INFORMACJA O ZAWODZIE Andragog (235101)* w jakimś stopniu wpływa na wybór tej specjalności przez kandydatów na studia. Przypuszczam, że motywy wyboru specjalności andragogicznej zapewne bywały rozmaite. W Internecie można znaleźć wypowiedzi jej absolwentów. Analizując je Monika Gromadzka (2017) wskazuje na trzy elementy, które stanowiły zasadnicze motywy wyboru studiów raczej przyszłych praktyków niż badaczy. Pierwszy to wybrać taki zawód, który pozwala uczyć i rozwijać się, drugi przebywać z ludźmi i trzeci to niezależna i elastyczna praca. W konsekwencji – zdaniem autorki – wybierając i kończąc specjalizację na studiach wyższych, w której

występuje specjalność „andragogika”, osoba może rozwijać się, śledząc zjawiska z zakresu edukacji osób dorosłych. Po drugie – pisze autorka – „andragog jest specjalistą od edukacji osób dorosłych. Ale przede wszystkim andragog ma wiedzę na temat procesów uczenia się ludzi dorosłych (Gromadzka, 2017, s. 1). Zdaniem autorki po specjalizacjach andragogicznych absolwent jest dobrze przygotowany do pracy metodyka i ewaluatora programów edukacyjnych. Po trzecie, andragog może się zajmować całą logistyką procesu szkoleniowego: począwszy od pisania ofert, przez przeprowadzenie RAPS-u³ (czyli sprawdzenie zgodności z prawem) i koordynowanie albo prowadzenie samych szkoleń czy warsztatów, aż po ocenę ich efektywności (Gromadzka, 2017, s. 1).

Dwa teksty związane z zawodem andragoga umieściła na stronach internetowych m.in. Sylwia Czubińska. Są to: *Andragog – kto to? Czym się zajmuje?* (Czubińska, 2019) oraz *Andragog – czym się zajmuje? Wymagania i zarobki na stanowisku* (Czubińska, 2021). W jednym z nich autorka pisze, że „andragog to specjalista zajmujący się planowaniem i prowadzeniem zajęć dydaktyczno-wychowawczych dla osób dorosłych. Jego celem jest pomoc w rosnącym zapotrzebowaniu na doszkalanie i nabywanie nowych kwalifikacji zawodowych dorosłych, poprzez analizowanie systemów kształcenia oraz opracowywanie dla nich specjalnych materiałów szkoleniowych i dydaktycznych przy użyciu odpowiedniej techniki czy form uczenia się” (Czubińska, 2021, s. 1). W tym fragmencie wypowiedzi widać wyraźnie, że Czubińska identyfikuje andragoga z nauczycielem ludzi dorosłych, ale zaraz – podobnie jak autorzy cytowanej wielokrotnie publikacji *INFORMACJA O ZAWODZIE Andragog (235101)* – dodaje, że ma również realizować zadania badawcze. Oto fragment jej wypowiedzi: „do zakresu obowiązków andragoga należy również badanie różnych aspektów nauczania dorosłych, analizowania ich motywacji i aspiracji edukacyjnych oraz oczekiwań wobec samej edukacji. Gromadzi on wiedzę na temat człowieka w różnych etapach jego rozwoju, sprawdza sytuacje na rynku usług edukacyjnych (tak, aby idealnie dobrać zajęcia do określonej grupy osób), a także weryfikuje możliwości wsparcia finansowego różnych projektów edukacyjnych z funduszy Unii Europejskiej” (Czubińska, 2021, s. 1).

Refleksja na zakończenie

Jak zatem wynika z dotychczasowych rozważań, termin „andragog” funkcjonuje w społecznym obiegu i oznacza osobę „jakoś” związaną z człowiekiem dorosłym, ale czy to jest tylko działacz, czy nauczyciel dorosłych czy badacz – czy jedno i drugie, to w świetle zamieszczonych publikacji na jego temat trudno jednoznacznie na to pytanie odpowiedzieć. Kończąc, pragnę się podzielić refleksją, że przytoczone tu opisy andragoga dotyczą pytania o relacje i związki teorii i praktyki – a jak wiemy – jednoznaczne określenie ich jest bardzo trudne.

³ Ringier Axel Springer Polska, w skrócie RASP, do 2010 Axel Springer Polska – spółka prawa handlowego, wydawca prasy i mediów internetowych.

Bibliografia

- Kargul, J. (2018). Jak rozwijała się polska andragogika. *Edukacja Ustawiczna Dorosłych*, nr 4, s. 255–262.
- Gromadzka, M. (2017). Andragog, czyli co Pani robi? Pobrane z: <https://epale.ec.europa.eu/pl/blog/andragog-czyli-co-pani-robi> (dostęp: 21.08.2021).
- Katedra Edukacji Ustawicznej i Andragogiki (oprac. zbiorowe). (2001). Geneza, losy, stan obecny. W: J. Kamińska (red.), *Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Warszawskiego. Jubileusz pięćdziesięciolecia* (s. 165–181). Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Socjolog. (2014). Pobrane z: https://www.pfron.org.pl/fileadmin/files/s/4098_Socjolog.pdf (dostęp: 21.08.2021).
- Strona internetowa projektu *INFODORADCA+*. Pobrane z: http://www.infodoradca.edu.pl/pdf/235101_Andragog.pdf (dostęp: 21.08.2021).
- INFORMACJA O ZAWODZIE Andragog (235101), 2018. Pobrane z: http://www.infodoradca.edu.pl/pdf/235101_Andragog.pdf (dostęp: 21.08.2021).
- Wortal Publicznych Służb Zatrudnienia Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej. Wyszukiwarka opisów zawodu. Hasło: Pedagog szkolny, 2021. Pobrane z: <https://psz.praca.gov.pl/rynek-pracy/bazy-danych/klasyfikacja-zawodow-i-specjalnosci/wyszukiwarka-opisow-zawodow> (dostęp: 21.08.2021).
- Czubińska, E. (2021). Andragog – czym się zajmuje? Wymagania i zarobki na stanowisku. Pobrane z: <https://www.gowork.pl/poradnik/3/kariera/andragog-czym-sie-zajmuje-wymagania-i-zarobki-na-stanowisku/> (dostęp: 21.08.2021).
- Czubińska E. (2019). *Andragog – kto to? Czym się zajmuje?* Pobrane z: https://www.praca.pl/poradniki/rynek-pracy/andragog-kto-to-czym-sie-zajmuje_pr-3704.html (dostęp: 21.08.2021).

ABOUT THE ANDRAGOGUE

Keywords: andragogue, profession of andragogue, adult education, formal education, the standard of professional qualifications/competences, labour market.

Summary: The Ministry of Labour and Social Policy commissions the preparation of information about particular professions for the needs of the labour market. In this article, I would like to present some remarks that have come to my mind after studying the publication *INFORMATION ABOUT PROFESSION Andragogue (235101)* which was created as a part of the project entitled *Developing, supplementing and updating information about occupations and its dissemination using modern communication tools – INFODORADCA +*, and was co-financed by the European Union through the European Social Fund (go to *INFODORADCA+*. Downloaded from: http://www.infodoradca.edu.pl/pdf/235101_Andragog.pdf (Access: 21.08.2021)). In this study – 21 pages long – I noticed many shortcomings, which I present in detail in the text under the above title.

Dane do korespondencji:

prof. dr hab. Józef Kargul

e-mail: jozef.piotr.kargul@gmail.com